

ПОЗИЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

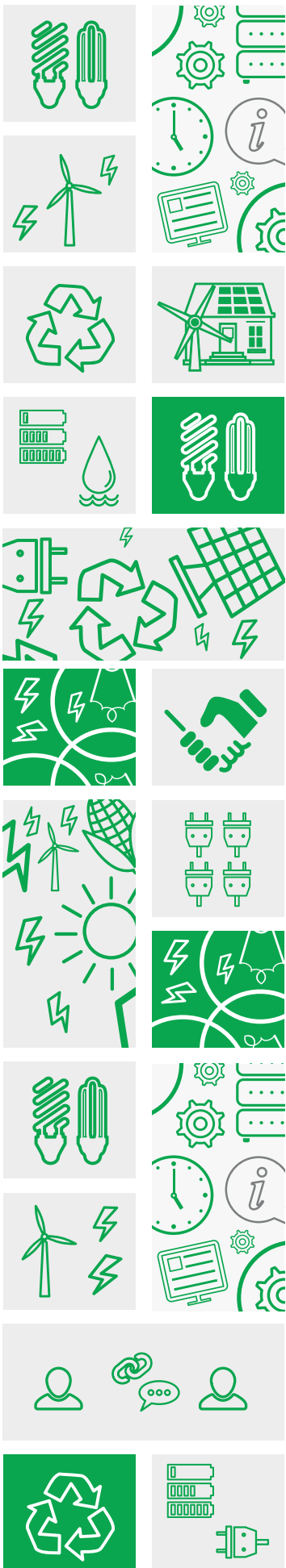
ЩОДО СПРАВЕДЛИВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ
ВУГІЛЬНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення росії відстрочило плани та стратегії шахтарських громад щодо справедливої трансформації. Війна підсилює проблеми цих громад: відбувається руйнування критичної інфраструктури, затоплення шахт з усіма супутніми наслідками на додачу до вже наявних екологічних проблем, спричинених вугільною промисловістю. А люди вимушені залишати свої громади. Проте, справедлива трансформація вугільних міст, поза сумнівом, буде одним із важливих трендів повоєнного відродження зруйнованих територій, що закладе умови для їхнього подальшого сталого економічного та соціального розвитку у кліматично-нейтральному світі.

Зокрема, перспективними будуть такі пріоритети, як відновлювана енергетика, захист довкілля, стійка інклюзивна економіка, сучасна освіта, ефективна житлова політика, гендерна рівність та безбар'єрність:

- Питання енергетичної безпеки мають бути вирішені не тільки відбудовою інфраструктури, а й зміщенням фокуса на низьковуглецеві та енергоефективні технології, з розвитком розподіленої генерації з відновлюваних джерел енергії.
- Розв'язання завдань екологічної та техногенної безпеки має передбачати подолання проблем, які виникли водночас і внаслідок функціонування вугільної промисловості у попередні роки, і через руйнування, спричинені воєнними діями, а також враховувати вплив на здоров'я та якість життя населення.
- Відновлення економіки та економічний розвиток шахтарських громад мають передбачати диверсифікацію економіки, враховувати особливості та стан ресурсного потенціалу громад і сприяти сталому розвитку спільнот.
- Перепрофілювання інфраструктури вугільних підприємств та її використання для створення індустріальних парків, виробничих та логістичних центрів має розглядатися як засіб для створення зелених робочих місць та розв'язання соціально-економічних проблем вугільних міст та громад.
- Відновлення шахтарських громад має включати реформування системи освіти, профорієнтації, професійної перепідготовки, подолання цифрового розриву та забезпечення кваліфікації людей різних вікових груп.
- При здійсненні необхідних структурних змін важливо враховувати необхідність пом'якшення соціальних наслідків і передбачати аспект гендерної рівності та безбар'єрності у питаннях працевлаштування, освіти, організації соціальних послуг, доступу до соціальних послуг та громадських просторів тощо.

У жовтні 2023 року представники Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури оголосили про повернення до ідеї розробки Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів до 2030 року, слідом за відповідною Концепцією, прийнятою 21 вересня 2021 року.

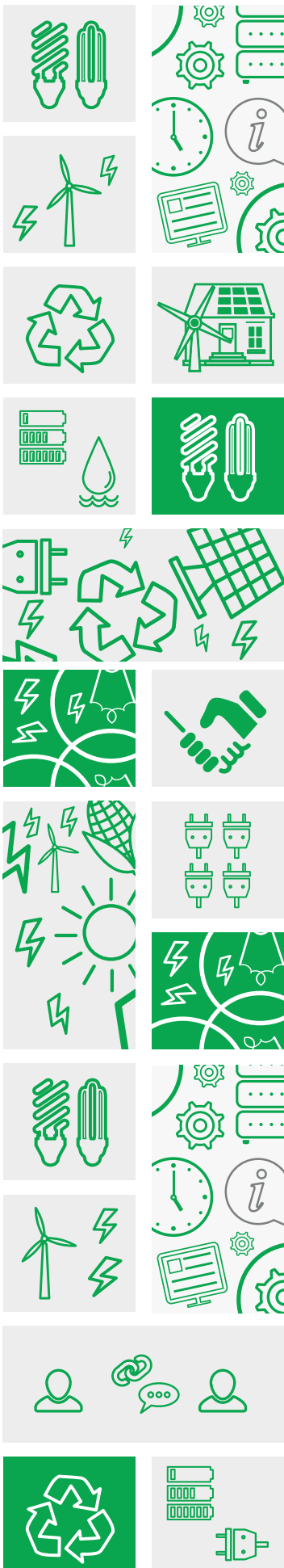
Серед унікальних викликів вугільних громад, які потребують вирішення у процесі трансформації, особливо гостро постають питання працевлаштування та розвитку економіки, збереження довкілля та забезпечення сталості енергетичної системи. Водночас низка вугільних громад має свій унікальний, раніше недостатньо реалізований потенціал, — як-от у галузях переробної промисловості, сільського господарства, агровиробництва, туризму та логістики тощо.

Деякі вугільні громади наразі опинилися на окупованих територіях або розташовані близько до лінії фронту та зазнали значних руйнувань, що унеможлиблює повне відновлення до припинення військової агресії росії. Проте вже сьогодні має бути створене бачення відновлення таких громад, що закладе основу для майбутньої справедливої трансформації.

Оскільки Україна планує відмовлятися від вугілля в електроенергетиці до 2035 року, необхідно, щоб Державна цільова програма справедливої трансформації поширювалася на весь період переходу.

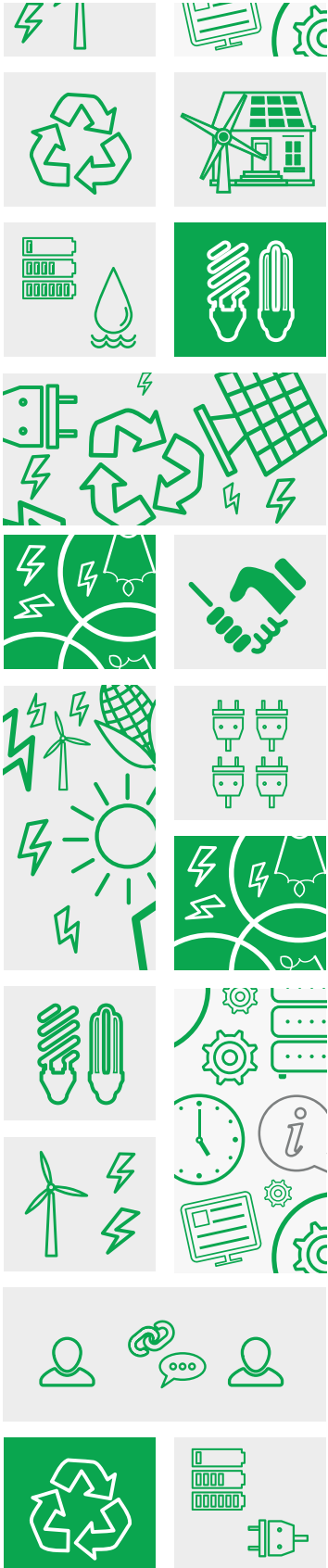
Попри невизначеність подальшого розвитку воєнних дій, потрібно розглядати заходи, що орієнтовані як на території, що підконтрольні Україні, так і на тимчасово окуповані території з 2014 та 2022 років. Крім того, на всіх етапах розробки заходів та прийняття рішень мають залучатися представники органів місцевої влади та громадських організацій для забезпечення активної участі всіх зацікавлених сторін у продовженні реалізації принципів реформи децентралізації.

З метою підтримки шахтарських громад у їхньому прагненні до справедливої трансформації, громадянське суспільство **закликає взяти до уваги наведені нижче рекомендації та врахувати їх у подальшому процесі розробки Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України, на основі попередніх напрацювань та з урахуванням нових викликів.**

- енергетичному моніторингу й енергоменеджменті, акцентованому на відстеженні процесів енергетичної трансформації та забезпеченні енергетичної стійкості промислового сектору вугільних громад;
- залученні кваліфікованого персоналу до органів місцевої влади та агентств регіонального розвитку для реалізації заходів зі справедливої трансформації та реалізації ВДЕ-проектів шляхом формування та впровадження мотиваційних інструментів;
- складанні енергобалансу промислового виробництва з особливим акцентом на відстеженні та контролі енергетичної сталості промислових вуглецевозалежних підприємств у громадах;
- оцінці та визначенні засобів залучення потенціалу вугільних підприємств для виробництва відновлюваної енергії на базі використання підземної інфраструктури;
- підтримці рішень щодо використання наявних мереж, інфраструктури закритих шахт та залишкових ресурсів, пов'язаних із вугільною галуззю:
 - інженерних мереж шахт,
 - комунікаційних мереж шахт,
 - потенціалу шахтних вод - наприклад, повторне використання шахтної води в енергетичних потребах (для опалення тощо);
- вжитті заходів з дегазації під час експлуатації вугільних родовищ з підвищеним рівнем концентрації газу (метану);
- розробці програми заходів з популяризації ВДЕ-технологій та сприяння їхньому масштабуванню на місцевому рівні;
- проведенні інформаційних та адвокаційних кампаній для популяризації рішень на основі ВДЕ;
- створенні умов для справедливої конкуренції серед громад які прагнуть до впровадження ВДЕ-проектів та інших проектів, із можливістю залучення технічної допомоги;
- співпраці з науково-дослідними інститутами для розроблення та впровадження інноваційних проектів та новаторських підходів до реалізації енергетичного переходу.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА ПРОТИДІЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ

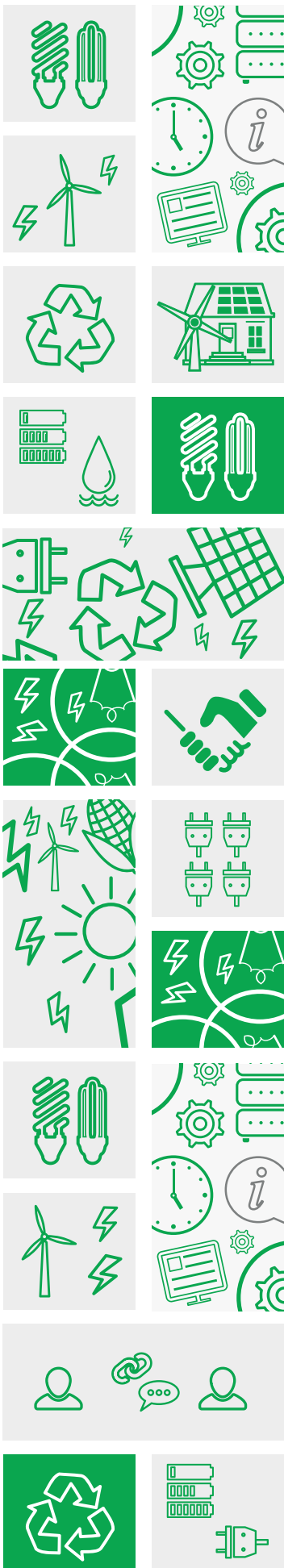

Екологічна та техногенна безпека має бути у центрі прийняття управлінських рішень. Затоплення шахт у зв'язку з перебоями в електропостачанні викликає та посилює низку екологічних ризиків, пов'язаних із забрудненням наземних та підземних вод та ґрунтів. Це створює високу ймовірність техногенних катастроф, попередження яких вимагає значних фінансових ресурсів та новітніх технологічних рішень. Наслідки функціонування та затоплення шахт спричиняють погіршення стану здоров'я людей, які змушені вживати забруднену воду та харчові продукти. Навіть до початку війни у 2014 році забруднення води, атмосферного повітря та ґрунтів у вугільних громадах були суттєвими. Наразі через російську агресію до цього переліку додалися також негативні наслідки ворожих обстрілів.

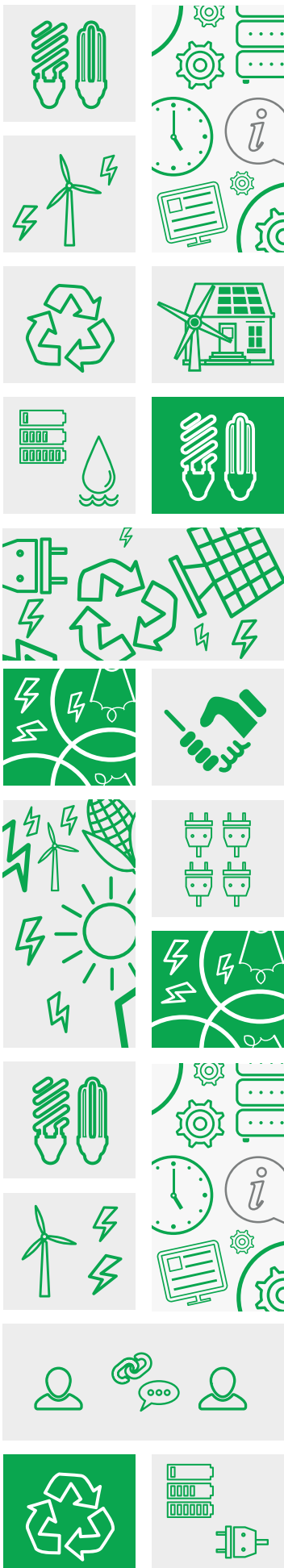
Отже, важливо не допустити подальшого погіршення стану довкілля, а на завершення активної фази воєнних дій дослідити їхні наслідки та зосередити зусилля на відновленні природних екосистем і рекультивації постраждалих територій.

Тому **необхідно запланувати такі заходи:**

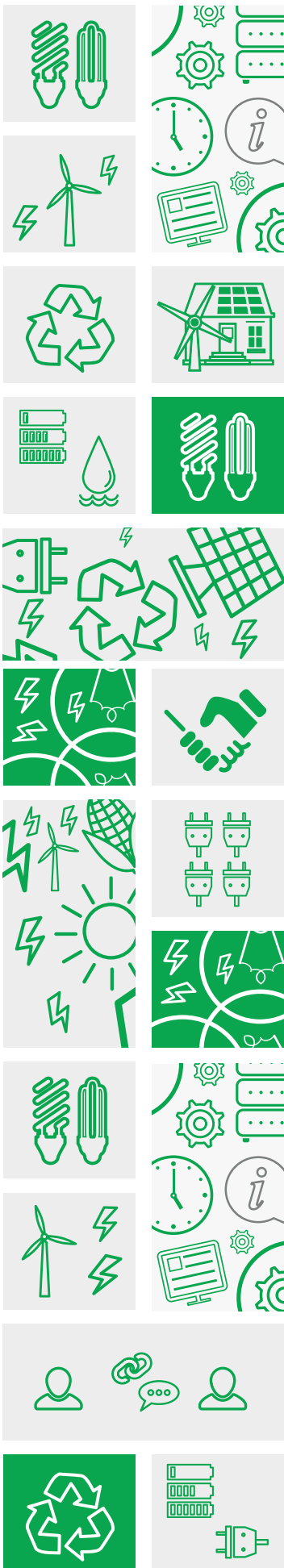
- налагодити та технічно забезпечити системи моніторингу стану поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря та ґрунтів, а також уніфікувати методики й обладнання систем моніторингу стану довкілля відповідно до норм ЄС;
- здійснити комплексний екологічний аудит вугледобувних регіонів по завершенню активної фази воєнних дій, обґрунтувати кількісні параметри антропогенних змін природного середовища та техногенного навантаження на громади, що зазнали впливу гірничодобувної галузі, проаналізувати безпечність підприємств, що продовжують працювати;
- провести моніторинг екологічної безпеки (підземних та надземних процесів добування вугілля, технологічних процесів тощо);

- створити інформаційно-довідкові системи еколого-геохімічних даних вугільних громад;
- розробити програми локального еколого-геохімічного моніторингу для обґрунтування заходів безпечного використання питної води населенням та дослідити можливості використання шахтних вод як технічні води;
- орієнтувати регіональну екологічну політику на забезпечення заходів екологоорієнтованого відновлення територій;
- здійснити заходи щодо екологічного відновлення територій, що зазнали впливу гірничодобувної галузі та/або затоплення шахт — зокрема, усунення наслідків затоплення шахт, очищення та рекультивація забруднених земельних угідь, відновлення родючості ґрунтів, озеленення породних відвалів, утилізація відходів (у т.ч. накопичених високотоксичних відходів) та очищення стічних вод;
- здійснити управління шахтними водами для обмеження загроз довкіллю після закінчення гірничої експлуатації, відновити та стабілізувати водовідлив із затоплених шахт для утримання рівня підземних вод на безпечних глибинах, очистити шахтні води;
- сформувати у кожній громаді Стратегію екологічної безпеки та адаптації до змін клімату, яка може передбачати “зелену карту” з переліком пріоритетів та проєктів, що стосуються справедливої трансформації;
- визначити заходи для сталого управління відходами вугільної промисловості й териконами та зменшення їхнього впливу на довкілля, зокрема провести дослідження складу та можливостей їхнього використання;
- визначити специфічний комплекс впливу екологічних факторів територій на здоров’я мешканців з метою встановлення пріоритетів формування системи громадського здоров’я;
- систематично проводити адвокаційні та інформаційні кампанії щодо заходів покращення стану довкілля задля справедливої трансформації.

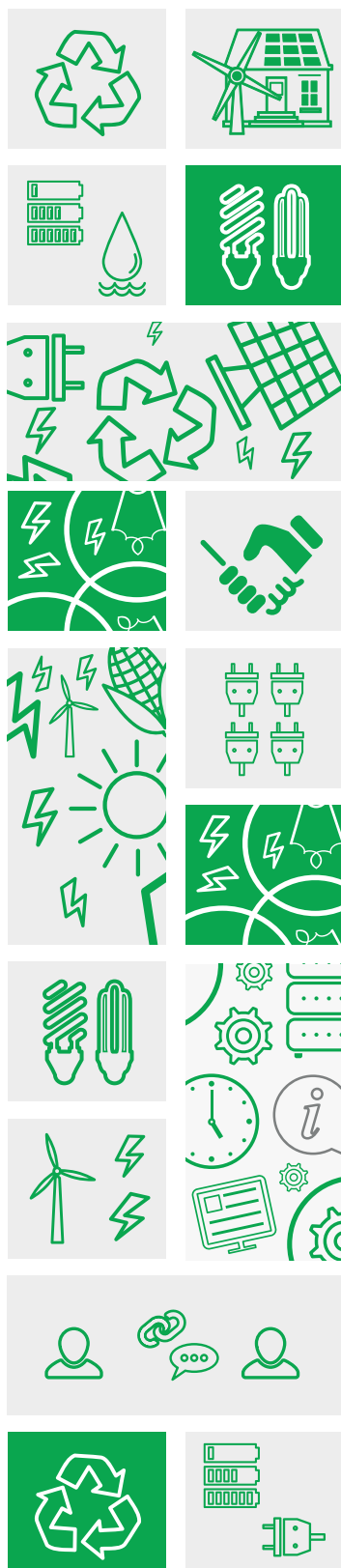

- оцінки потенціалу та можливостей перероблення техногенної сировини й шахтних вод вугільних родовищ у промислових масштабах для забезпечення диверсифікації локальної економіки та виявлення економічного потенціалу вугільних громад, не пов'язаного з вугільною промисловістю;
- підтримки у реалізації міжмуніципального співробітництва при розв'язанні проблем у ході справедливої трансформації;
- диверсифікації економіки на засадах розвитку малого та середнього підприємництва шляхом:
 - системної підтримки бізнесу у ринкових нішах, індивідуально визначених для кожної громади, коштом, зокрема, створення спеціальних програм та фондів,
 - розвитку промислового потенціалу вугільних громад за сприяння залучення до цього процесу малого і середнього бізнесу;
- реалізації у шахтарських громадах пілотних проєктів з розвитку економічного потенціалу, не пов'язаного з вуглевидобутком, включно з підтримкою підприємницьких ініціатив у сфері зеленої циркулярної економіки;
- створення спільних інвестиційно привабливих продуктів громад (індустріальні парки, підготовлені земельні ділянки для інвестування);
- створення нових виробничих ланцюгів з високою доданою вартістю та стимулювання їхнього включення до вже наявних на національному та міжнародному рівні;
- розвитку інноваційного підприємництва та креативних індустрій;
- посилення економічної спроможності вугільних громад шляхом інтеграції релокованих підприємств до локальної економіки;
- інтеграції завдань та цілей справедливої трансформації до чинних стратегічних документів державного, регіонального та місцевого рівнів;

- надання адміністраціями шахт послуг з оренди приміщень підприємств, які більше не використовуються;
- розвитку економіки вугільних громад для задоволення військових потреб;
- долучення до роботи в ОМС фахівців із залучення фінансових ресурсів;
- розвитку та підтримки сімейного та соціального підприємництва для створення нових можливостей для жителів вугільних громад, а саме:
 - підтримки створення мікропідприємств,
 - підтримки соціального підприємництва для забезпечення соціальних послуг - як-от догляд за літніми людьми, навчальні центри для дорослих та дітей, а також проекти, що сприяють екологічній сталості,
 - забезпечення доступу до стартового капіталу через гранти, низьковідсоткові позики та інвестиції,
 - забезпечення доступу до можливостей для всіх груп населення, включно з жінками, молоддю, людьми з інвалідністю тощо,
 - розвитку місцевих ринків,
 - підтримки від досвідчених менторів, зі створенням та підтримкою мереж підприємців, що сприятиме обміну знаннями й досвідом та зміцненню соціальної згуртованості у громаді;
- зміни ідентичності громад з урахуванням шахтарської спадщини та створення культурно-туристичних брендів, просування нового бачення вугільних громад;
- підтримки залучення навчальних закладів та громадських організацій вугільних громад до спільних проєктів культурної спадщини з іншими країнами, наприклад, через програми ЄС.

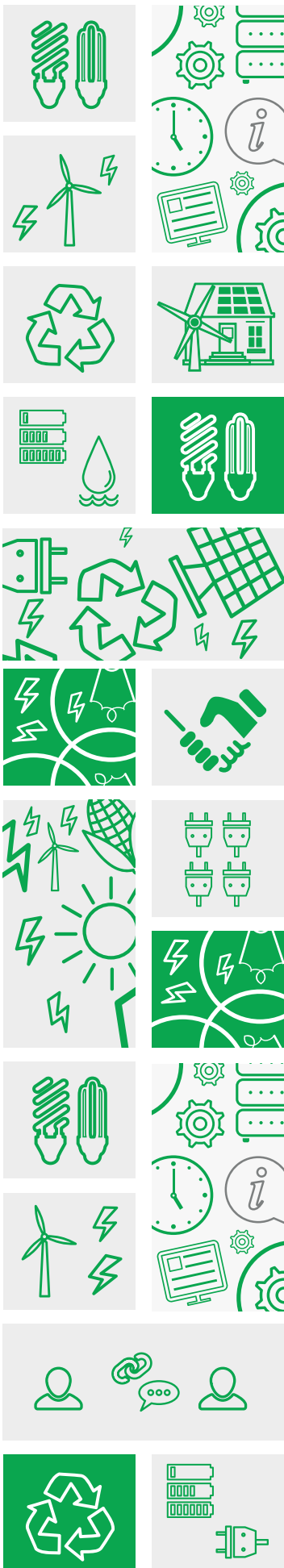
ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ ЗАКРИТТЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Розвиток людського потенціалу необхідний задля переорієнтації економіки з урахуванням пріоритетів низьковуглецевості, енергоефективності та природоорієнтованості. Через російську військову агресію сфера освіти та науки опинилася перед суттєвими викликами, пов'язаними із руйнуваннями освітньої інфраструктури, виїздом працівниць і працівників освіти за кордон та збільшенням серед них кількості ВПО.

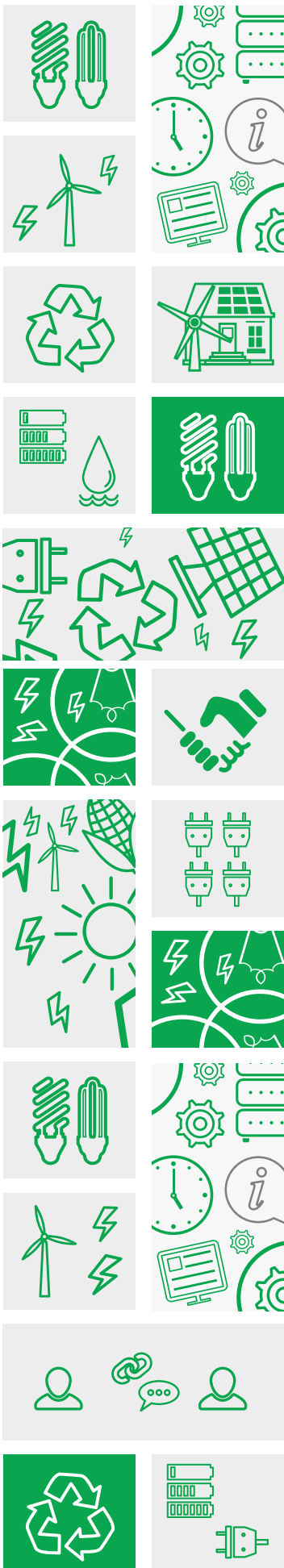
Для того, щоб пом'якшити та подолати фінансові, інфраструктурні та кадрові виклики, **необхідно забезпечити:**

- створення офлайн/онлайн програм та тренінгів для жителів та ВПО з вугільних громад;
- розробку програм для професійної підготовки та перепідготовки спеціалістів різних вікових категорій, включно з навчанням цифровій грамотності;
- перепрофілювання працівників вугільних підприємств, що може відбуватися у спорідненій галузі (наприклад, будівництво, що буде особливо актуально під час періоду відновлення) або іншій сфері, яка не потребує тривалого перенавчання та дозволяє розпочати роботу у короткий термін, зокрема до завершення воєнних дій;
- перепрофілювання вже наявних професійно-технічних навчальних закладів та включення програм, орієнтованих на екологічні та енергетичні дисципліни, що відповідають потребам декарбонізації та трансформації вугільних регіонів;
- налагодження міжмуніципальної взаємодії у сфері професійно-технічної підготовки фахівців;
- реалізацію програм регіонального замовлення на перекваліфікацію осіб та створення програми раннього виходу на пенсію для працівників шахт;

- впровадження заходів, спрямованих на реінтеграцію навчальних закладів після деокупації;
- реформування системи профорієнтації молоді на базі сучасних модернізованих мереж та закладів освіти;
- створення ефективної системи підготовки кваліфікованих кадрів, орієнтованої на нові види економічної діяльності, зокрема через налагодження навчання фінансовій грамотності та бізнес-навичкам на базі державних центрів зайнятості;
- зміни освітніх програм, що спрямовані на інтеграцію з європейським академічним простором, а також впровадити заходи зі сприяння академічній мобільності та обміну між українськими та європейськими навчальними закладами;
- налагодження дуальної освіти;
- створення спільних навчальних програм закладів вищої освіти та бізнесу;
- розвиток освіти, що може включати також створення нових освітніх інституцій, науково-дослідних та інноваційних центрів на регіональному і місцевому рівнях — наприклад, молодіжних центрів інновацій, креативної економіки та робототехніки в громадах;
- створення інноваційної мережі закладів вищої/передвищої освіти, бізнесу, науково-дослідних організацій, локальних та регіональних інституцій місцевого економічного розвитку, молодіжних центрів креативної економіки та робототехніки;
- запровадження Державної програми розвитку професійної освіти з урахуванням потреб енергетичного переходу, можливостей диверсифікації економік вугільних громад та інструментів для економічного зростання (інноваційні кластери, індустріальні парки, вільна економічна зона тощо).

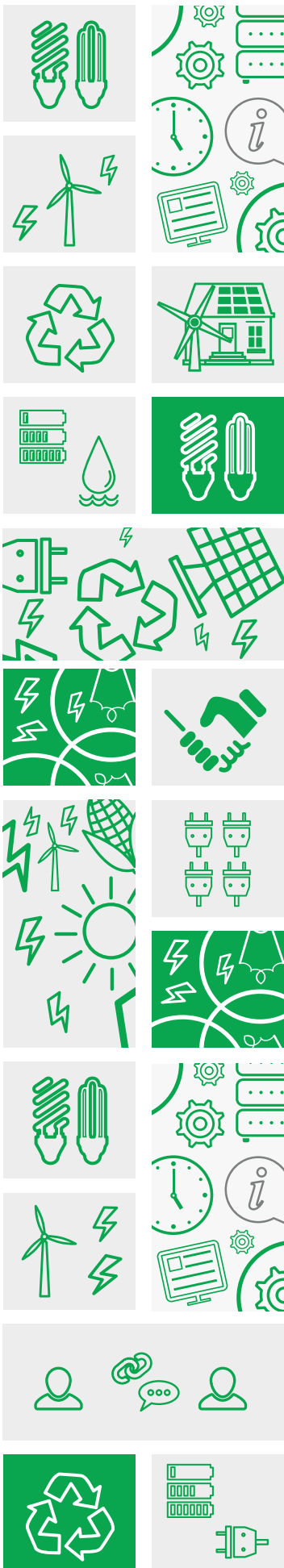
Пом'якшення соціальних наслідків також є невіддільною частиною процесу справедливої трансформації. Зокрема, це стосується розвитку соціальної та культурної інфраструктури у регіонах; сприяння рівності у ставленні та мож-

ливостях; допомоги по безробіттю та підтримки інтеграції на ринку праці; підтримки дітей, догляду за дітьми; забезпечення достатнього житла та пенсійного забезпечення; забезпечення доступу до базових послуг для всіх; соціального діалогу та залучення робітників у процес трансформації. Наприклад, досягнення гендерної рівності залишається викликом. Ситуація відрізняється залежно від громади, але оскільки шахтарська професія притаманніша чоловікам, то переміщення населення та умови праці відрізняються залежно від статі. Крім того, у заходах направлених на вирішення соціальних викликів важливо враховувати не тільки самі вугільні міста, але й найближчі населені пункти, населення яких має пряме або дотичне відношення до вугільної галузі.

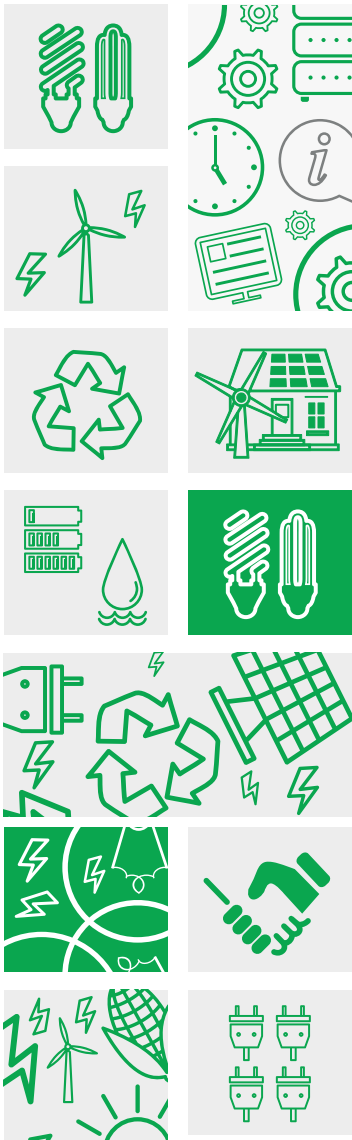
Отже, **необхідно здійснити такі заходи:**

- вивчити становище переміщених осіб з шахтарських громад по регіонах (внутрішня та зовнішня міграція);
- розробити соціальні програми із забезпечення соціальним житлом, зокрема для довготривалої оренди;
- забезпечити мешканців вугільних громад та громад, які прийняли ВПО з вугільних громад, належними послугами закладів охорони здоров'я, адже це впливає на ухвалення рішення ВПО різного віку щодо проживання на певній території;
- перетворити міста на ті, в яких "хочеться жити", через залучення різних груп населення до процесів планування, відновлення та розвитку;
- дослідити мотивацію ВПО залишатися у регіоні переміщення та необхідні умови для забезпечення повернення;
- розробити програми повернення ВПО у свої громади (також з-за кордону);
- реалізувати програми, що орієнтовані на молодь у вугільних громадах, наприклад, щодо залучення молоді до процесів прийняття рішень та впровадження інноваційних проєктів;
- протидіяти гендерному розриву оплати праці та горизонтальній гендерній сегрегації за допомогою системи пільг,

орієнтованих на жінок, які самостійно виховують дітей та жінок пенсійного (літнього) віку, програм та проєктів, спрямованих на працевлаштування жінок;

- розробити програми підтримки та навчання/перенавчання/підвищення кваліфікації робітників вугільної галузі:
 - у наданні згаданих можливостей передбачити можливість підтримки не тільки самих робітників вугільної галузі, а також їхніх сімей,
 - розробити програми психологічної підтримки у процесі трансформації,
 - створити мережу підтримки та програми наставництва для робітників, які переходять із гірничодобувної галузі. Наприклад, менторство, надання рекомендацій, ресурсів та заохочення, під час зміни кар'єри та пошуку нових можливостей;
- подолати або пом'якшити вплив гендерних стереотипів та відповідного розмежування обов'язків, що характерно для вугільних громад, за допомогою програм навчання та перекваліфікації населення;
- систематично проводити збір статичних даних, що відображають відмінності та нерівність у становищі жінок і чоловіків у всіх сферах життя, з розбивкою за статтю, віком тощо. Методи збору даних повинні враховувати наявність стереотипів, а також соціальних і культурних факторів, що можуть спричиняти появу гендерних упреждень;
- сприяти заохоченню жінок досліджувати нові форми зайнятості та опановувати їх за допомогою цільових програм (міжнародних, регіональних, державних) професійного навчання та стипендій;
- забезпечити підтримку жінок з дітьми, зокрема надавши доступні й недорогі послуги по догляду за дітьми, щоб дати жінкам можливість здобувати освіту, підвищувати кваліфікацію та працевлаштовуватись, дозволяючи їм повніше брати участь в економічному житті громад;
- підтримати жіноче підприємництво, зокрема розробити програми навчання, наставництва та фінансової допо-

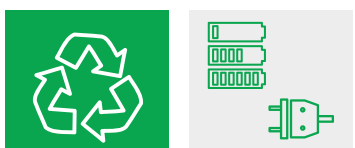
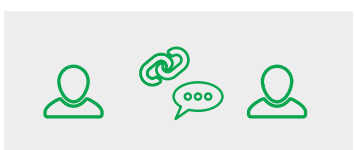
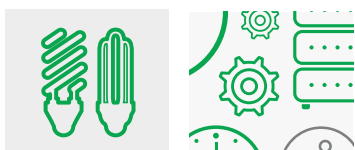
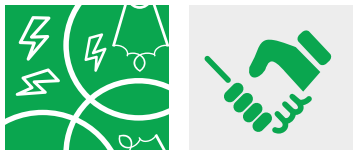
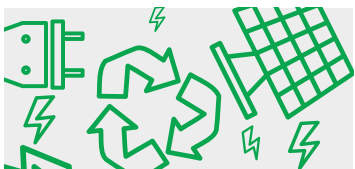
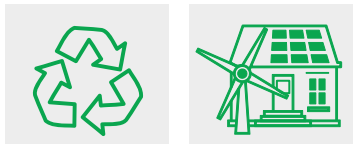

моги, що орієнтовані на жінок, зацікавлених у започаткуванні власного бізнесу;

- інфраструктурні проєкти мають покращувати якість життя у шахтарських містах, наприклад, забезпечувати покращення доріг, якість комунальних послуг, житла та громадських місць з урахуванням потреб різних груп населення, гендерної чутливості, потреб людей з обмеженими фізичними можливостями тощо, створюючи інклюзивніше та справедливіше середовище громади.

Перед шахтарськими громадами постає багато викликів, і значна частина проблем чекатиме вирішення до перемоги. Проте, планувати цей процес та залучати до нього громади важливо вже зараз. Просимо розглянути вищезазначені рекомендації та інтегрувати їх у подальшому процесі розробки Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів.

ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯКІ ПІДТРИМАЛИ ПОЗИЦІЮ:

Позицію підтримали організації-члени української кліматичної мережі:

ГО "Центр екологічних ініціатив "Екодія"

ГО "Екоклуб"

ХМГО "ЕкоПраво-Харків"

ГО "Плато"

ГО "Хмельницький енергетичний кластер"

ГО "Еколтава"

ГО "Центр міжнародного співробітництва і впровадження проєктів"

А також:

Коаліція ГО та муніципалітетів "Енергетичний перехід"

Луганський обласний правозахисний центр "Альтернатива"

ГО "Всеукраїнська агенція інвестицій та сталого розвитку"

ГО "Добропільський центр молоді "ДОБРО"

ГО "Територія сталого розвитку"

БО "Благодійний фонд "Фонд розвитку громади "Паритет"

ГО "Нова Дружківка"

ГО "Громадська ініціатива "Місто Сонця"

ГО "Центр інновацій та партнерства "Ю. Ментор"

ГО "Стоїмо Разом" (Razom We Stand)

ГО "Українська асоціація оцінювання"

ГО "Країна вільної громади"

ГО Покровська правозахисна організація "Щит"

ГО "Центр антикризових досліджень"

ГО "Фонд Регіональний центр економічних досліджень та підтримки бізнесу" RcErBs

ГО "Знизу-Вгору"

БО Благодійний Фонд "Саппорт ЮА"

ГО Фонд розвитку Червоноградської громади

RePower Ukraine Charitable Foundation

ГО "Агенція сталого розвитку міста Тернівка

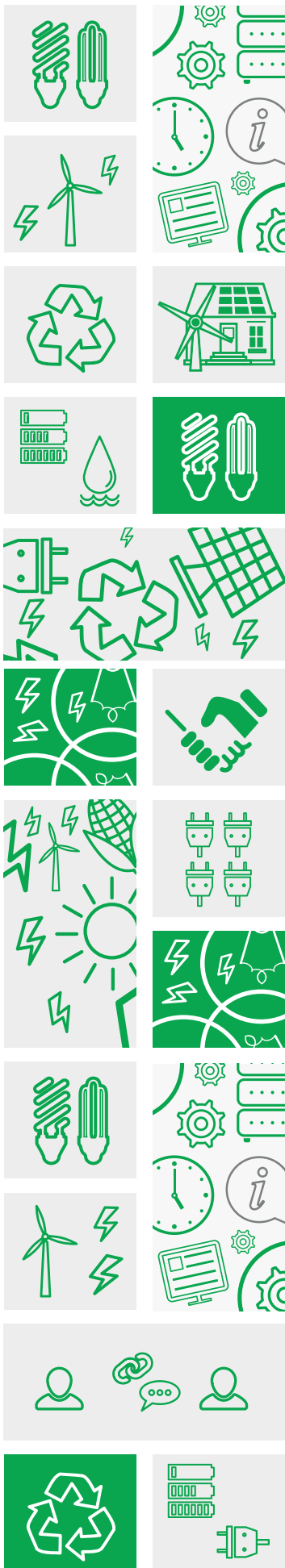
Дніпропетровської області"

ГО "Правополіс"

RePower Ukraine Charitable Foundation

ГО "Центр інноваційного розвитку "Персона"

ГО "Поруч з тобою"

МАТЕРІАЛИ:

1. Відкритий лист керівників шахтарських громад щодо відновлення України
<https://interfax.com.ua/news/press-release/859008.html>
2. Концепція щодо ролі справедливої трансформації у відновленні шахтарських громад України
https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/concept-just-transition-coal_ua.pdf
3. Позиція громадянського суспільства щодо справедливої трансформації шахтарських громад у повоєнному відновленні України
<https://ecoaction.org.ua/pozytsii-spravedlyva-transformatsia.html>
4. Перспективи розвитку малого та середнього підприємництва у вугільних громадах Донецької та Дніпропетровської областей
<https://ecoaction.org.ua/perspektyvy-rozv-maloho-ta-s-pidpr-vuhilnykh-hromad.html>
5. Проект Стратегії трансформації вугільних громад Донецької області
<https://myrnograd-rada.gov.ua/news/23492-povidomlennya-pro-oprilyudnennya-projektu-strategiyi-transformaciyi-vugilnix-gromad-doneckoyi-oblasti>
6. Життя без вибору: Прояви нерівності та дискримінації у вугільних містах, які варто врахувати при справедливій трансформації - Аналіз (резюме та рекомендації)
<https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/nerivnist-u-vuhilnyh-mistah-abs.pdf>
7. Дослідження процесу декарбонізації у східній Україні - Аналітичний звіт
<https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/analitichnij-zvit-shhodo-doslidzhennya-proczesu-dekarbonizaczi%D1%97-u-shidnij-ukra%D1%97ni-povna-versiya.pdf>
8. Зелена відбудова України: Позиція громадськості
<https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsia-hromadskosti.html>

9. Програма Економічної диверсифікації Добропільської міської об'єднаної територіальної громади в умовах «зеленого переходу»
<https://doc.mrd.gov.ua/component/documents/8890:pro-zatverdzhennia-prohramy-ekonomichnoi-dyversyfikatsii-miskoi-dobropilskoi-miskoi-obiednanoi-terytorialnoi-hromady-v-umovakh-zelenoho-perekhodu>
10. Програма Економічної диверсифікації Петропавлівської територіальної громади
https://petropotg.dp.gov.ua/storage/app/sites/145/uploaded-files/Draft_ASTAR_Programma_Petropavlivka1.pdf
11. Програма економічної диверсифікації Першотравенської міської територіальної громади в умовах справедливої трансформації на період до 2024 року
https://rada.info/upload/users_files/34357055/a2c830f0fe042f5bf7640fe25d112266.pdf
12. Програма економічної диверсифікації Миколаївської територіальної громади Синельниківського району Дніпропетровської області в умовах справедливої трансформації на 2022-2024 роки
<https://mykolaivka.otg.dp.gov.ua/storage/app/uploads/public/618/d2b/a31/618d2ba319e90360778823.pdf>
13. Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2021-%D0%BF#Text>

Даний документ був підготовлений в межах проєкту «Нова енергія - сприяння діалогу для сталого розвитку українських вугільних регіонів», який реалізується партнерськими організаціями Germanwatch, Центром екологічних ініціатив «Екодія», Луганським обласним правозахисним центром «Альтернатива» за підтримки Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини у співпраці з Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Цей документ не обов'язково відображає погляди уряду Німеччини.
Відповідальність за зміст документу несуть виключно автори/ки позиції.